

Представители школы естественного права видят сущность конституции в воплощении в ней многовекового опыта, постепенно складывающихся традиций данного народа. Согласно этой концепции, только такие конституции обладают прочностью, устойчивостью, только они могут существовать долго и выполнять свои функции в полной мере, в отличие от «революционных» конституций, составляемых в кабинетах с опорой на чужой опыт.

Существуют и теории, отрицающие народный характер конституции и связывающие ее сущность с государственной волей. В рамках этих теорий конституция рассматривается как самоограничение государственной власти. Эта теория состоит в том, что возможности государства безграничны, и конституция необходима ему для определения и закрепления границ полномочий для недопущения произвола и деспотизма.

Марксистская теория, являвшаяся теоретической основой советской государственно-правовой науки, по своей сущности является классовой, поскольку согласно этой концепции конституция выражала волю и защищала интересы не всего общества, а только господствующего класса. Такое представление о сущности конституции доказало свою историческую несостоятельность, поскольку оно признавало нормальным и необходимым насилие, подавление воли народа, репрессии, массовое уничтожение людей, неограниченное нарушение прав человека и гражданина, полное огосударствление общества. Все советские конституции были классовыми по своей сущности, открытая и обнаженная форма которой отражалась в каждой из них в большей или меньшей степени.

В сущности действующей Конституции Российской Федерации 1993 года, в отличие от советских конституций, заложены не классовые, а общедемократические начала. По своему источнику она является народной конституцией, поскольку принята народным голосованием на референдуме, а не установлена государством. Неприменима к Конституции Российской Федерации 1993 года и трактовка конституции как общественного договора, который требовал бы поголовного всеобщего согласия всех для принятия конституции, а несогласные были бы вынуждены покинуть государство или считать себя иностранцами. Общедемократиче-

ская сущность конституции предполагает, что все члены общества являются полноправными гражданами, независимо от того, согласны они с конституцией или нет. Всем предоставляется право в легальных формах проповедовать свои взгляды, отстаивать их, признается идеологическое и политическое многообразие. Общедемократическая сущность конституции предполагает, что она принимается при участии большинства избирателей и поддерживается этим большинством. Однако демократия несовместима и с диктатурой большинства. Демократическим признается тот строй, в котором обеспечиваются права меньшинства. Таким образом, действующая Конституция Российской Федерации по своей сущности является конституцией демократического правового государства, воплощением воли многонационального российского народа, выраженной путем всенародного голосования, направленной на учреждение таких основ жизни государства и общества, которые утверждают общедемократические принципы, исходят из признания высшей ценностью человека, его прав и свобод.

Научный руководитель: д. ю. н., профессор, заведующий кафедрой теории и истории государства и права Юридического института НИУ «БелГУ», заслуженный юрист России Г. А. Борисов.

*Байрачна Лариса Кімівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
к. ф. н., доцент кафедри
конституційного права України*

СИМВОЛІЧНА ПРИРОДА ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ: НОВА ПАРАДИГМА СУЧАСНОСТІ

Дослідження символічної природи політичної легітиматії спирається на досить тривалу традицію, яка має коріння в інтелектуальних практиках філософсько-правової рефлексії з приводу ідеально-нормативних підстав державної влади. Проблема символу є однією з центральних про-

блем філології, психології, філософії, політології, соціології та права. Принципові положення про природу цього феномена були сформульовані в роботах античних філософів (Аристотель, Платон), у навчаннях Святих Отців (Августин Блаженний, Микола Кузанський), в рамках німецької класичної філософії (І. Кант, Г. Гегель).

Істотний внесок у розробку проблеми символу в філософії та культурології ХХ століття був внесений неокантіанцем Е. Кассіером, розуміючим символ як якийсь культурологічний принцип побудови реальності. Таке розуміння символу, як автономної основи суспільного розвитку, стало базовим для цілого напрямку в сучасній філософії: «філософія символізму» (С. Лангер).

Т. Парсонс розглядав функціонування соціальної системи, яке здійснюється під впливом культури, сформованою за допомогою різних груп символів. Найбільш важливим у його концепції є процес комунікації, можливий завдяки взаємодії значень і символів. Фундамент його теорії соціалізації побудований на положенні існування загальних систем символів, а не їх конституювання. Представники символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, Г. Блумер, Т. Кун) більше уваги приділили людському поведінню у зв'язку з символічною інтерпретацією тих ситуацій, в яких воно здійснюється. Ними визнається опосередковуюча роль символів у процесі соціальної взаємодії. Вперше були зафіксовані специфічні особливості соціальної стратифікації за допомогою символіки різних соціальних груп.

Проблематика політичної легітимації і, зокрема аспекти її символічної складової, присутні також у контексті дебатів про політичну культуру, навіть якщо вона термінологічно оформлюється в поняттях «символи влади», «політичний менталітет», «політична міфологія», «політичні вірування і символи», «довіра в політиці», або у зв'язку з дослідженням політичних комунікацій.

Для вивчення символічних структур, виявлення їх генезису і динаміки значущі роботи, виконані в руслі неінституціонального підходу: Д. Норт, Р. Патнам, Р. Ліберман, В. Меркель, А. Круассан, В. А. Гельман та ін., що дозволяють розширити горизонти дослідження «символічної обґрунтованості» динаміки формальних і неформальних інститутів, вивести його

за рамки обговорення абстрактних принципів легітимації або міфічно-маніпулятивної природи «політичних вірувань». Прихильники даного підходу пояснюють вплив в політиці різного роду «символів», «вірувань» та інших культурних чинників можливістю їх втілення в неформальних і формальних політичних інститутах та організаціях. Інституціоналізація розглядається в контексті подібної стратегії, як процес утворення специфічного набору легітимних соціальних норм («соціального капіталу») і правил (функціональних кодів), які задають контекст людського існування та взаємодії. Неінституціональних «прорив» в соціології та політичній науці надав нового поштовху ще кілька десятиліть тому і почався з вивчення форм солідарності, соціальної ідентичності, громадянської довіри і їх впливу на трансформацію політичних інститутів в роботах таких авторів, як, Р. Інґхарт, А. Селіґмен, Ф. Фукуяма, С. Хантингтон.

У методологічному плані особливо важливі для розробки перспективних аналітичних інструментів дослідження символічних структур політичної легітимації роботи, виконані в руслі так званих «нових соціологій».

Незважаючи на відмінності у вихідних методологічних посилках стратегій неофункціоналізму (Н. Луман) і різновидів «соціального конструктивізму» (П. Бурдьє, Е. Гідденс, П. Бергер, Т. Лукман), їх об'єднує розуміння культури, як соціального запасу знань, символів, а процесу легітимації, як структурування, упорядкування системи символів, що дозволяє обґрунтовувати ідентичність і солідарність спільнот. Вони дозволяють вивести на новий рівень дослідження символічної та комунікативної природи публічної влади, позначені раніше такими вченими, як Е. Кассіер, Х. Аренд, Т. Парсонс, Ю. Хартманс, Ш. Ейзенштадт.

Так в соціології знання П. Бергер і Т. Лукман обґрунтували необхідність «узаконення» символічних універсалій суспільства. Їх теорія легітимації базується на внутрішній нестабільності індивіда, що вимагає «створення самою людиною стійкого життєвого середовища». Вони робили акцент на тому факті, що через символізацію соціальної реальності влада сприяла її осмисленню.

В рамках соціології проблема «політичного символу» активно розглядається П. Бурдьє.

Його роботи збагатили науку такими поняттями як «символічне насильство», «символічний капітал», що відображають одночасні символічні і фізичні вимірювання соціального простору. Бурдьє розглядає поле політики як простір, де домінує суб'єкт, що має найбільший символічний капітал, а тому здатний управляти медійним полем. У його розумінні символічний капітал означає наявність легітимної компетенції — визнаного права інтерпретувати смисл, говорити, «що є насправді», а також нав'язувати певне розуміння іншим агентам. У цьому відношенні всі інші види капіталу залежать від символічного капіталу.

Таким чином, накопичений певний досвід вивчення символічних структур політичної легітимації і сполучених з цим явищем феноменів. У той же час очевидна потреба комплексного дослідження символічних аспектів політичної легітимації, значимість якого зростає в умовах динаміки соціально-політичних процесів в Україні які ускладнюються.

*Білоусов Микола Сергійович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
студент, Полтавський юридичний інститут,
3 курс, 31 група*

ДО ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

28 червня 1996 року Верховна Рада прийняла Конституцію України, яка проголосила нашу державу суверенною і незалежною, демократичною, соціальною і правовою. Окрім цього, Основний Закон України передбачив верховенство права, повагу до прав людини, розподіл влад, обмеження публічної влади, тобто втілив найкращі традиції світового конституціоналізму.

Наукове співтовариство має досить багатий досвід формування поняття «конституціоналізм». Однак в Україні дане поняття є порівняно новою дефініцією, що не має єдиного визначення і по-різному інтерпретується в юридичній літературі. Так, Ю. М. Тодика визначав поняття «конституціоналізм» у політичному розумінні як особливий характер відносин між

державою і суспільством. Він є оформленням суспільної згоди щодо відповідних цінностей, принципів та механізмів.

С. В. Шевчук розглядає поняття «конституціоналізм» як режим функціонування державної влади відповідно до Конституції, до того ж термін конституція у суспільстві, де існує конституційна держава (діяльність держави спрямовується тільки на забезпечення певних, нормативно визначених суспільних цілей згідно із загальновизнаними та визначеними правовими принципами та нормами), розуміється у широкому сенсі як конституція, що заснована на ідеології конституціоналізму. Реалізувати ідеологію конституціоналізму на практиці покликані судові органи конституційної юрисдикції, які для досягнення мети повинні безпосередньо застосовувати конституційні норми не тільки в їхньому вузько нормативному позитивному значенні.

На думку Ю. А. Тихомирова, поняття «конституціоналізм» — це складне явище, котре містить у собі наступні елементи:

- а) конституційні ідеї та категорії, що відображають первинні базові цінності суспільства;
- б) масова конституційна свідомість громадян, населення у цілому;
- в) конституційні норми, акти та інститути як нормативно структуроване вираження двох вищезгаданих елементів;
- г) конституційний порядок як процес і стан реалізації конституційних норм.

Загалом, у конституційно-правовій науці склалося три основні підходи до визначення поняття «конституціоналізм»: політичний, філософсько-історичний і юридичний. Так, у політичному аспекті поняття «конституціоналізм» розкривається передусім як обмежене правління, що має особливий характер відносин між державою та суспільством на основі консенсусу, як ідейно-політична доктрина та рух.

У філософсько-історичному — як вчення про конституцію, включаючи передконституційні ідеї божого, природного права, договірного походження держави, вчення про плутократію, тиранію, деспотію, демократію та ін. У юридичному аспекті «конституціоналізм» розуміється у широкому значенні — як складна політико-правова система, що включає в себе конституцію та усі процеси, пов'язані з нею,